

Suriye Krizinde Göz Ardı Edilen Aktör: Türkmenler

CAN ACUN, KUTLUHAN GÖRÜCÜ

- Türkmenlerin Suriye'deki geçmişi neye dayanmaktadır?
- Türkmenlerin siyasi ve askeri yapılanmaları nasıldır?
 - Sancak Kongresi ne anlama gelmektedir?
- Türkmenlerin Suriye'nin geleceğine dair perspektifi nedir?

GİRİŞ

2011 yılında başlayan Suriye devriminden bugüne Suriye Türkmenleri toplum ve millet olma yolundaki mücadelesine devam etmektedir. Suriye'de rejime karşı gerçekleştirilen protesto gösterilerinden silahlı direniş hareketlerine kadar rejim karşıtı bir konumda bulunan Suriye Türkmenleri Hama, Humus, Rakka, Halep, Lazkiye-İdlib (Bayır Bucak), Şam, Tartus ve Dera gibi eyaletlerde dikkate değer bir nüfusa sahip olmalarından ötürü halk ayaklanmasının önemli bir faktörüdür. Baas rejimi dönemlerinde ağır baskılar altında yaşayan ve sivil toplum örgütlenmelerine dahi izin verilmeyen Türkmenler ciddi bir kimlik erozyonuna maruz kalmıştır.

Bu çalışmada 2011 yılından sonra teşkilatlanmaya başlayan ve bu bağlamda farklı siyasi, askeri ve sivil

toplum faaliyetlerinde bulunan Suriye Türkmenlerinin ülkedeki mevcut konumu ve geleceği tartışılmaktadır. Perspektif Suriye Türkmenleri için siyasi faaliyet yürüten karar alıcılardan, Suriye Türkmenleri üzerine çalışan akademisyenlerden, yerel ve saha kaynaklarından faydalanılarak yazılmıştır.

SURİYE'DE TÜRKMEN VARLIĞI: SİYASİ VE ASKERİ YAPILANMA

Türkmenlerin Suriye topraklarında bin yılı aşkın bir süredir kesintisiz olarak yaşamlarını sürdürdüğü bilinmektedir. Türklerin Anadolu'ya gelmesinden çok daha öncelere dayanan Suriye'deki Türkmen varlığı günümüze dek varlığını koruyabilmiştir. Günümüz Suriye'sindeki Türkmen varlığı üzerine çeşitli araştırmalar yapılsa da rejimin baskıcı tutumundan dolayı

CAN ACUN

SETA Dış Politika Direktörlüğü'nde araştırmacı olarak çalışmaktadır. Doğu Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunudur. Yeditepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans yapmıştır. Kanada'da Kültürlerarası Diyalog Eğitimi almıştır. Mısır'da Kahire-Türkiye Araştırmaları Merkezi'nde ve SETA Kahire'de Mısır üzerine çalışmalar yürütmüştür. Halen SETA Ankara'da Mısır ve Ortadoğu üzerine araştırmalarda bulunmaktadır.

KUTLUHAN GÖRÜCÜ

Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezundur. Yüksek lisans eğitimine Kocaeli Üniversitesi'nde Siyasi Tarih Bölümü'nde devam etmektedir. SETA Dış Politika Direktörlüğü'nde araştırma asistanı olarak çalışmaktadır. Ayrıca Suriye Gündemi internet sitesinde editörlük yapmaktadır. Çalışma alanları Suriye savaşı, devlet dışı silahlı aktörler, Türkmenler ve DEAŞ'tır.

Türkmen nüfusuna ilişkin net bir rakam ortaya konulamamıştır. Suriye'deki Türkmenlerin büyük çoğunluğunun Türkçe konuştuğu bilinmektedir. Türkçe bilen nüfus genellikle Türkiye'ye yakın bölgelerde veya kırsal alanlarda yaşamaktadır. Bu durumun oluşmasında Baas rejimi-nin Arap milliyetçisi siyasi tutumunun büyük etkisi olmakla birlikte çoğunluğunu Arapların oluşturduğu bir toplumda kimlik muhafazasını sağlayamama gibi nedenler bulunmaktadır.

Mart 2011'de başlayan rejim karşıtı protesto gösterilerinin büyümesi ve akabinde rejimin göstericilere karşı silah kullanması hem Türkiye hem de uluslararası toplumun Esed rejiminin karşısında yer almasına neden olmuştur. Suriye Türkmenleri de buldukları bölgelerde ilk olarak barışçıl gösterilerin ve devamında askeri muhalif grupların içerisinde yer almıştır. Bu süreç Türkmenler için de askeri ve siyasi anlamda teşkilatlanma fırsatı doğurmuştur. Türkmenler Türkiye'deki Türkmen diasporasının varlığı, coğrafi konum, dil, tarih ve Türk devletinin Suriye'deki siyasi pozisyonu nedeniyle ilk teşkilatlanmalarını Türkiye'de gerçekleştirmişlerdir.

Türkmenlerin ilk siyasi oluşumları 2011 yılında kurulan Suriye Demokratik Türkmen Hareketi ile Suriye Türkmen Kitle partileri olmuştur. Bu partilerin ardından Türkmenler 2012'nin sonlarına doğru Suriye Türkmen Platformu'nu oluşturmuş ve 15 Aralık 2012'de de İstanbul'da 1.200 delege ile bir araya gelerek Türkmenlerin geleceğini masaya yatırmış ve neticede bir meclisin kurulması fikrini ortaya koymuşlardır.¹ 30 Mart 2013'te dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da katılımı ile Suriye'nin tüm bölgelerinden gelen 400 delegenin oyu ile Ankara'da Suriye Türkmen Meclisi kurulmuştur. İcra edilen bu toplantı Türk devlet yetkilileri başta olmak üzere Suriye muhalefeti ve yabancı ülke temsilcilerinin yüksek düzeyli katılımı ile Suriye Türkmenleri için tarihi bir dönüm noktası olmuştur.

Suriye Türkmen Meclisi Başkanlığı görevini sırası ile Semir Hafız, Faiz Amro, Abdurrahman Musta-

fa ve Dr. Emin Bozoğlan yürütmüştür. 10-11 Şubat 2018'de gerçekleştirilen 4. Genel Kurul sonucunda ise daha önce Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi'nin kurucu başkanlığını yapan ve Suriye Geçici Hükümeti'nde Sağlık Bakanlığı görevinde de bulunan Dr. Muhammed Vecih Cuma Suriye Türkmen Meclisi Başkanlığına seçilmiştir.² Vecih Cuma'nın başkanlık dönemine kadar faaliyetlerini Türkiye'de sürdüren Meclis Vecih Cuma ile birlikte faaliyetlerini Suriye'de yürütmek yönünde bir kararlılık ortaya koymuş ve bu bağlamda Fırat Kalkanı bölgesinde yer alan Halep'e bağlı Çobanbey kasabasında bir ofis açmıştır. Böylelikle Suriye Türkmen Meclisinin Hatay/Yayladağı, Gaziantep, Osmaniye, Ankara, İstanbul ve Halep/Çobanbey'de temsilciliği olmuştur.

Vecih Cuma'nın başkanlığının ardından faaliyetlerini Suriye ağırlıklı yürüten Meclis Fırat Kalkanı bölgesinde beş sivil toplum kuruluşu, üç kültür merkezi ve on dört de Türkçe dil kursu açmıştır. Bunlara ek olarak bölgede istikrar ve huzur ortamının oluşmasını fırsat gören Meclis Mart ayından itibaren Türkmenlerin bölgeye geri dönüşleri için bir kampanya başlatmıştır. Suriye Türkmenleri içerisinde de tartışmalara konu olan Türkmenlerin sahadan uzak siyaset yürütmeleri bu adımlarla birlikte giderilmeye çalışılmaktadır.³

Türkmenler Suriye halk ayaklanmasının silahlı boyuta evrilmesinin ardından silahlı yapılanmalar da teşkil etmiştir. Buldukları bölgelerde kurulan bu askeri gruplar ilerleyen dönemlerde ya varlığını koruyamamış ya da diğer muhalif unsurlarla birleşmeye gitmiştir. Günümüz itibarıyla Türkmenlerin çoğunluk teşkil ettiği ya da liderlik yaptığı askeri muhalif gruplar şunlardır:

- Sultan Murat Tümeni
- El Hamza Tümeni
- Muntasır Billah Tugayı
- Fatih Sultan Mehmet Tugayı

2. "Suriye Türkmen Meclisi Başkanı: Dr. Muhammed Vecih Cuma", Suriye Gündemi, 16 Nisan 2018.

3. Bu bilgiler yazarın Kasım 2018'de Suriye Türkmen Meclisi Başkanı Muhammed Vecih Cuma ile Ankara'da yaptığı görüşmeden elde edilmiştir.

1. "Suriye Türkmen Meclisi", Suriye Gündemi, 26 Nisan 2018.

- Abdülhamid Han Tugayı
- 2. Sahil Tümeni
- Diriliş Osmanlı Tugayı

Yukarıda belirtilen askeri gruplar içerisinde savaşçı kapasitesi bakımından en büyükleri Sultan Murat ve Hamza Tümenleridir. Hama ve Humus'tan tehcir edilen grupların da bu yapılara dahil olması ile birlikte toplam savaşçı sayılarının 10 binin üzerinde olduğu düşünülmektedir.⁴ Türkmenlerin yer aldığı diğer gruplarla birlikte yaklaşık 15 binlik savaşçı mevcudiyeti bulunmaktadır. Abdülhamid Han Tugayı, 2. Sahil Tümeni ve Diriliş Osmanlı Tugayı⁵ grupları Türkmendağı bölgesinde faaliyet gösterirken diğer gruplar Zeytin Dalı ve Fırat Kalkanı bölgelerinde aktif bulunmaktadır. Bu gruplar Türkiye ile birlikte icra edilen Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı hareketlarına da katılım sağlamıştır. Ayrıca Sultan Murat Tümeni, Hamza Tümeni, Muntasır Billah Tugayı ve Fatih Sultan Mehmet Tugayı Türkiye'nin destekleri ile kurulan ve Suriye Geçici Hükümeti Savunma Bakanlığına bağlı Milli Ordu⁶ içerisinde yer almaktadır. Türkmendağı, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı bölgesinde faaliyet gösteren Türkmen grupların tamamı Türkiye'ye müzahir hareket etmektedir. Diğer Suriyeli muhalif örgütlenmelerle de ilişkileri mevcuttur.

SANCAK KONGRESİ'NİN ANLAMI VE GELECEK PERSPEKTİFİ

Suriye Türkmenleri arasında uzun süredir bir sorun teşkil eden farklı sancakların kullanılması hadisesi ve Türkmen toplumunun Türkmen Meclisinden bu sorunun çözülmesi yönündeki talepleri bir kongre düzenlenmesinin zeminini oluşturmuştur. 18 Kasım'da

4. Bu bilgi sahadaki kaynaklarla yapılan görüşmelerden elde edilmiştir.

5. Diriliş Osmanlı Tugayı 2. Sahil Tümenine bağlı olarak faaliyet yürütmektedir. Ancak grubun özerk bir yapısı bulunduğu için ayrı değerlendirilmiştir.

6. 4 Eylül'de Gaziantep'te Suriye Geçici Hükümeti ile askeri grupların katıldığı toplantıda Milli Ordu'nun kurulması kararı alınmış, 18 Eylül'de de Suriye Geçici Hükümeti bünyesinde Savunma Bakanlığı kurulmuş, 4 Eylül'deki toplantıda üzerinde anlaşılan Cevat Ebu Hattab ise Savunma Bakanı olmuştur. Bu tarihten itibaren Fırat Kalkanı bölgesinde Türkiye'ye müzahir olarak faaliyet gösteren askeri gruplar Milli Ordu çatısı altında yer almıştır.

Halep'e bağlı Çobanbey kasabasında gerçekleştirilen kongre ile Suriye Türkmenleri ilk kez demokratik bir seçim ile sancaklarını belirlemiştir. Kongreye Halep, İdlib-Lazkiye (Bayır Bucak), Rakka, Hama, Humus, Tartus, Dera, Golan ve Şam Türkmenlerini temsil eden yaklaşık 250 delege katılım sağladı. Ayrıca Suriye Türkmen Meclisi üyeleri, Suriye Türkmen toplumunun kanaat önderleri, askeri grupların komutanları, sivil toplum temsilcileri ile bölgedeki halk da katılmıştır.⁷ Türkmendağı bölgesinde faaliyet gösteren askeri grup ve sivil toplum temsilcilerinin de kongreye katılım sağlaması Türkmen toplumunun birlik ve beraberliğinin bütünleşmesinde önemli bir etmen olmuştur. Söz konusu kongrenin Çobanbey'de yapılması ve Türkmenlerin Suriye'de gerçekleştirdiği ilk kongre olması bakımından da büyük önemi haizdir. Kongre sonrasında bölgede bir sinerji oluşmuş ve Türkmenlerin geleceği için umutlar tazelenmiştir.

PYD/YPG gibi ayrılıkçı bir gündeme sahip olmayan Türkmenler bu yönde bir askeri ve siyasi yapılanma içerisine girmemiş ve meşru kabul edilen Suriye muhalefeti ile birlikte çalışmalarını sürdürmüştür. Bu konunun en bariz örneklerinden birisini Suriye Türkmen Meclisi Başkanlığı görevinde bulunan Abdurrahman Mustafa'nın 6 Mayıs 2018'den itibaren Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu'nun (SMDK) başkanlığını yürütmesi teşkil etmiştir.⁸ Nitekim Türkmen siyasi ve askeri temsilciler de özgür, müreffeh ve bir bütün olarak Suriye'den yana tavır almaktadır. Türkmen askeri gruplar içerisinde önemli sayıda Arap ve Kürt unsurların bulunması da bunu göstermektedir.

Astana süreci ile birlikte Suriye'de yeni bir anayasa oluşturulması konusundaki mutabakat Türkmenler için büyük bir öneme sahiptir. Suriye Türkmen Meclisi yetkililerinin de sıklıkla dile getirdiği gibi Türkmenlerin Suriye'deki yeni anayasa sürecinden en öncelikli beklentileri hukuki statü kazanmaktır. Kazanılması muhtemel bu hukuki statü Türkmenlere anayasal zeminde bir nesnellik sağlayacaktır. İlave

7. "Suriye Türkmenleri Tek Sancak Altında", *Habertürk*, 22 Kasım 2018.

8. "SMDK'nın Yeni Başkanı Belli Oldu", *Anadolu Ajansı*, 7 Mayıs 2018.

talep ve istekler de bu zemin üzerine inşa edilecektir. Bu açıdan Türkmenlerin öncelendiği ilk istek anayasal zeminde statü kazanmaktır.

Hukuki statü ile birlikte savaş esnasında göç etmek durumunda kalan veya tehcir edilen Türkmenlerin kendi bölgelerine dönüşünün sağlanması Türkmen siyasetinin öncelendiği konu başlıklarından birini oluşturmaktadır. Farklı zamanlardaki rejim, PYD/YPG ve DEAŞ baskıları sebebiyle Türkmenler yerleşim yerlerinden olmuş, önemli bir kesimi Türkiye ve çevre ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Ülke dışına göç etme imkanı bulamayan Türkmenler ise şu anda muhaliflerin kontrolünde yer alan İdlib bölgesi, Zeytin Dalı ve Fırat Kalkanı bölgelerine gelmiştir. Türkmenlerin yaşadığı bölgelerde savaşın şiddetli olması ve PYD/YPG ve DEAŞ gibi terör örgütlerinin Türkmen yerleşim yerlerinde etkinlik kazanması Türkmen nüfusunun büyük çoğunluğunun göç etmesine sebebiyet vermiştir. Bu noktada belirtilmelidir ki Türkiye’de bulunan mülteciler arasında önemli sayıda Suriyeli Türkmen yer almaktadır.

Türkmenler bu taleplerine ek olarak siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel haklarının da ulusal ve uluslararası zeminde güvence altına almayı arzulamaktadır. Suriye Türkmenleri geleceğin Suriye’sinin demokratik, adil ve şeffaf seçimler sonucu oluşturulmasını ve bu bağlamda Esed de dahil Baas rejiminin tamamen ortadan kaldırılmasını istemektedir.⁹

9. “Suriye Türkmen Meclisi Dr. Muhammed Vecih Cuma ile Röportaj”, Suriye Gündemi, 13 Kasım 2018.

SONUÇ

2011 öncesinde Baas rejiminin baskıları nedeniyle herhangi bir yapılanma içerisine giremeyen Türkmenler halk ayaklanması ile birlikte bir araya gelerek toplum ve millet olma yolunda önemli adımlar atmıştır. Halk ayaklanması süresince meşru Suriye muhalefeti ile siyasi ve askeri olarak bir angajman içerisine giren Türkmenler YPG/PYD veya DEAŞ gibi ayrılıkçı bir gündem takip etmemiştir. Suriye’nin tüm unsurları ile birlikte barış içinde bir arada yaşama vizyonunu ortaya koyan Türkmenler bu yönde çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Türkiye’nin Suriye savaşına aktif bir şekilde müdahil olması ile yeniden alan kazanan muhalifler arasında Türkmenler de önemli bir aktör konumuna gelmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Türkmenler Türkiye’nin Suriye sahasında YPG/PYD ve DEAŞ gibi terör örgütleri ile mücadelesinde ve muhtemel askeri operasyonların yürütülmesinde önemli bir müttefik olarak dikkat çekmektedir.

Bu bağlamda Suriye Türkmenleri ülkenin geleceğinde hem Türkiye hem de Suriye muhalefeti için önemli bir müttefiktir. Türkmenlerin Suriye’nin geleceğine dair ortaya koyduğu birlik ve beraberlik anlayışı muhalefet saflarını güçlendirecek ve Suriye’nin bütünlüğünün korunmasında bir mihenk taşı olacaktır. Kısacası Suriye Türkmenleri ülkenin toprak bütünlüğünü muhafaza edecek, aynı zamanda diğer etnik ve mezhebi unsurlarla birlikte Suriye Türkmenlerinin de anayasal haklarını tanıyacak bir siyasal çözüm için mücadeleye devam etmektedir.